

דצמבר 2018

תל אביב כסלו תשע"ט

שנתון של "המרכז המזריצ'אי" בישראל
 יערלעכע אויסגאבא פון "מעזריטשער צענטער" אין ישראל
www.mezritch.org.il

המערכת, רעדאקציע: תל-אביב, עריכה: אורית רוט

ביולעטין
נר. 58

מצב בית העלמין במזריץ'

דבר יו"ר העמותה / יפה שפילמן

מזריצ'אים יקרים,

חברות וחברים, משפחת קהילת יוצאי מזריץ' פודלסקי לדורותיהם, שלום וברכה !
ושוב אנו נפגשים כדי להעלות זיכרונות, לציין את אלו שהלכו לעולמם ולנסות לחדש את
הקשר בין הדורות.

אז מה היה מאז המפגש אחרון שלנו ?

ללמוד ולזכור עובדות. שני חוקרים אמריקאים היסטוריונים
קופשטיין וויתנברג בדקו ויצרו מפת פוגרומים והתנגשויות
בין יהודים ופולנים שהתרחשו בקיץ שנת 1941 בשטח פולין
המזרחית, שם, הם ספרו והגיעו למספר של 219 פוגרומים
בשטח של 6 מחוזות. בכולם, הקורבנות היו היהודים.
המבצעים: פולנים ! וגם מעט אוקראינים עם אישור בשתיקה
של הגרמנים. באותו ספר, החוקרים מנתחים גם את הסיבות
של הפוגרומים. מבחינה מספרית מדובר על בין 50 אלף עד
חצי מיליון יהודים הרוגים. (אין רישום מדויק).

נכון, אסור להאשים עם שלם עבור פשעים של שוליים בחברה
הפולנית, גם אם השוליים הם רחבים. במקביל, אנו זוכרים
ומציינים את מאות אלפי הפולנים שהצילו יהודים תוך כדי
סיכון חיי משפחותיהם בשנים 1939 - 1945. הנושא שאותנו
מעניין הוא - איך אנחנו מתייחסים לשכתוב ההיסטוריה על
ידי פוליטיקאים !

ראש ממשלת ישראל הפקיד כתב "הכשר" בידי ראש ממשלת
פולין וכך נתן ידו לתהליכי שינוי ההיסטוריה, בשל רווחים
פוליטיים רגועים. מסמך שמתעלם מעובדות היסטוריות,
מרגיז וגם מרגש את ניצולי השואה. המעניין הוא, שאת השר
האחראי על הנושא, לא שמענו.

לנו חשוב שנזכור ונזכיר את מה שהיה, שנלמד את הדור
הצעיר את ההיסטוריה האמיתית של השואה ואת מה שהיה
באמת !

בתחום המעגל המשפחתי - כל אחד מאתנו
עסוק בדאגה למשפחה, לילדים, לנכדים ומי
שזכה לנינים - "דאגות בריאות" כפי שנהגו לומר
(ביידיש) בבית הורי. עיסוקים רגילים המוכרים לכל אחד
מאתנו...

קצת אחרת נראית התמונה החיצונית שמשתקפת אלינו מן
המתרחש מחוץ למעגל המשפחתי שלנו.

בשנה החולפת, עלה לכותרות נושא של התייחסות האחרים
לנושא השואה וזיכרון השואה. ממשלת פולין והפרלמנט
הפולני חוקקו חוק, שהינו בעייתי הפולנים עצמם, בעיני
הקהל ברחבי העולם וכמובן שגם בעיני היהודים בעולם
ובמיוחד בארץ. החוק גרם לטלטלה בדיון הציבורי ובא לידי
ביטוי בסדרת מאמרים בעיתונות הישראלית, משני צדי
המתרס הפוליטי. הפרלמנט הפולני, מונהג על ידי קיצונים
לאומנים, קיבל חוק המטיל עונשים בפועל על מי שיצהיר
כי העם הפולני השתתף ברצח יהודים בשואה. החוק נולד
בעקבות התבטאותו האומללה של הנשיא אובמה על
"המחנות הפולנים" שנבעה מתוך בורות ולא מרצון לפגוע.
גם ספרו של יאן גרוס "השכנים" גרם להעלאת הנושא לסדר
היום.

החוק בא להגן על העם הפולני. הוא בא ליצור תמונה השונה
מהעובדות ההיסטוריות. החוק בא לשנות את ההיסטוריה.
ליצור תמונה אחרת, ורודה יותר. כדי להבין את הסוגיה צריך

לנו חשוב שהדור הצעיר יכיר במיוחד את שעבר על יהודי מזריץ' וכדי לשמר את הזיקה אנו מצווים לספר את קורות יהודי העיירה שלנו ואת העשייה המפוארת שלהם. אנו משתדלים

להתראות, שלכם,

יפה שפילמן

לעשות למען ביקורים בעיירה כדי לשמר את הקשר.

נושא חשוב המטריד אותנו מאד הינו שמירה ותחזוקה של בית העלמין היהודי. בתקופה האחרונה נעשתה פריצת דרך בכיוון זה, יצרנו קשר עם אנשים מקומיים ואנו מקווים שהנושא יבוא על פתרונו.

בעת כתיבת דברים אלו - נחתם חוזה עם איש מקצוע ממזריץ' על ניקוי כל שטח בית העלמין! אנו תקווה שהעבודות תתחלנה בקרוב והנושא הכאוב מגיע להסדר מכובד.

אחד הנושאים שהבטחנו לעצמנו לטפח הינו שמירה על הגחלת היהודית- התרבותית, והיכרות עם החיים היהודיים והתרבותיים שהיו לפני השואה. לפיכך נצפה הערב, במפגשנו השנתי, בהצגה / מחזמר של התיאטרון האידי יידישפיל- " המכשפה " מאת אברהם גולפאדן.

חברי עמותת התאחדות
עולי מזריץ' בישראל
מתאבלים על פטירתו של
יוסף רוזנבלום ז"ל
(שנה אחרי מותו של אחיו, משה)
ומביעים תנחומים למשפחה

וועד עמותת התאחדות עולי מזריץ' בישראל

יפה שפילמן - יו"ר • אברהם גפני ז"ל - יו"ר העמותה בין השנים 1998 - 2012 • גד פינקלשטיין ז"ל
חבר וועד העמותה 1946 - 2016 • לאה לויטה - גזברית • גילה שחר - מזכירת הוועד
• אורית רוט - עורכת העיתון • אבישי גבע - קשר עם הקהילה • יעקב גולדמן - עצי משפחה

כתובת העמותה

רחוב שרת 82 דירה 7 אצל משפחת פינקלשטיין, תל-אביב

לעדכון פרטים או להעברת מידע אחר
נא לשלוח מייל לגילה שחר - מזכירת הוועד
e-mail: mezritch.pod@gmail.com

חברי מערכת העיתון:
גילה שחר ואורית רוט.
עימוד ועריכה גרפית - אביב עפר
הדפסה - דפוס הפיל הורוד מימד

"על הדם!" / אשר וינשטיין

את הדם
שנשפך
בפולין הנכבשת
לא נשכח
מול
שום חוק
או חוקה
לעולם!

על הדם
נשקלח
שם
כלבה גועשת
לא נסלח
לאותם
פולנים -
רוצחי עם!

והדם!
ש"נחסף"
בכל נפש נרגשת
בידי בן - פולין
שהעז במחשך;
לעמנו יזרח
כצבעה של הקשת
שתאיר נתיבי נחמה
לכולם!

קובץ "שירי זיכרון ודמעה" / פרק: "שואה וגבורה"
כל הזכויות שמורות למחבר אשר וינשטיין © רחובות, 18.2.2018

אני מביט על טרבלינקה

אני מביט לרגע על טרבלינקה,

איזה מרחב,

אני מרגיש את הדשא המטופח, השמש המחבקת האוויר הצח והנוף הבלתי נגמר.

כל אלה צועקים דבר אחד - לא לשתוק!

לא לתת למראה המבלבל להטעות אתכם.

פה במקום הזה נרצחו יותר מ - 800 אלף מבני עמי.

המראה החיצוני שהיה הנשק החזק ביותר

והמפקדה הנאצית מנסה להטעות שוב את העולם ואני אומר לא תצליחו!

לא הפעם!

אני מאמין , אני יודע!

שגם גן העדן שנמצא מולי היה בעבר גיא צלמוות.

אני הולך בדרכם האחרונה של יותר מדי מבני עמי ובכל זאת אני גאה!

אותי לא הצליחו לבלבל!

דרך המוות שלהם היא דרך החיים שלי.

תמשיכי לצעוק טרבלינקה למען תיזכרי,

תמשיכי לצעוק טרבלינקה שלא תישכחי.

כתב : רועי מכלוף (בעת מסע בפולין)

בנה של רותי גלעדי מכלוף,

נכדו של עמוס גלעדי

נינו של אליהו גלעדי לבית משפחת פרלשטיין

ספטמבר, 2017.

בעקבות מסע לפולין/ סיגל זהר

סיגל זהר, דור שלישי, מצטרפת חדשה לקהילה שלנו, בעקבות מסע של בנה עם בית ספרו לפולין. המדריכה שלו היתה שלומית שגב (משלנו!) גילתה את הקשר למזריץ'.

סיגל הצטרפה למסע בית הספר במסגרת קבוצת הורים ומשתפת אותנו ברגשותיה בעקבות המסע.

נשמח לפרסם עוד בהמשך לכל מי שרוצה!

אני רואה אתכם/ סיגל זהר

נכתב לזכר בני משפחתי.. משפחות רוזנוולד וליבר שנרצחו בטרבלינקה.

ולסבי וסבתי ז"ל הגיבורים שבזכותם אני כאן. פאניה וברקו רוזנוולד.

אני רואה אתכם

במזריץ' שוקקת החיים

אז לפני המלחמה .

עובדים לומדים כל כך חיים.

אני רואה אתכם

מתפללים עטופי טלית ואמונה

מאוחדים קהילה.

אני רואה אתכם.

צעירים מתאהבים

קושרים חיים.

אני רואה אתכם.

מבינים שצבאות המוות

יצאו בדרכם אליכם.

כואבי פרידה קורעת משסעת

אני רואה אתכם שורדים מציאות נוראה

כדי שאוכל לראות אתכם.

להוולד ולהכיר אתכם

והם שנשארו

מוארי הלב חדורי האמונה.

איני רואה אותם.

ביננו מפרידות

גדרות התיל של טרבלינקה

חשוכי הנשמה תפשו אותם

האדמה ספגה את חום דמם

עשן חייהם היתמר

ללא הפסקה

הכל מתערפל.

אקרא אליהם: "איפה אתם?"

לא מצליחה לראות

שמותיכם נמוגים באופל

קול צחוקכם נאלם.

מחפשת... מחפשת

כל אות היא אבן דרך.

תנו לי סימן ואבוא

נתחבר מחדש :

עץ לשורשיו

אספר שהכל הסתדר בסוף

העץ שלנו מלבלב חיים חדשים

וברגע ההוא אדע

כי שמע ישראל

אראה אתכם

אקרא בשמותיכם

כמו שהייתם

כמו שחייתם

כמו שמתתם.

מחשכת הבור זכיתי באור

סיפור חייה של שרה וקסלר לבית גולדמן
קטעים מהפרק "ימים של דם ואש - השואה"
הספר יצא לאור השנה, בתמיכת יד ושם וקרן עזריאלי ונכתב ע"י סמדר ויצמן

לאה גיבורת המשפחה (עמוד 42)

לאה אחותי היתה גיבורה. עוז רוחה ואומץ ליבה לא יישכחו לעד. בימים האפלים ההם כל אחד חיפש דרך להציל את נפשו, לשרוד ולהישאר בחיים. גם אחותי השתוקקה לכך, אך לא בכל מחיר.

זקופה וגאה, כשהיא שומרת על כבודה, צעדה אל מותה והיא רק בת שש עשרה.

חייצה, שהסתתרה תחת זהות פולנית מזוייפת, עסקה בזיוף תעודות, אותן סיפקה לאחרות. התיק של חייצה ובו תמונתה של לאה התגלגל לידי הגרמנים. את לאה הם זיהו, וחשבו כי באמצעותה יוכלו להגיע אל חייצה. מכאן ועד הבאתה של לאה לתחנת המשטרה הדרך היתה קצרה. בנובמבר 1942 הובא לידיעתנו, שהגרמנים מחפשים את לאה ודורשים שתתייצב במפקדה. והיה אם לא תעשה כן יוציאו להורג אחרים במקומה.

אבא והרשל ליוו אותה למשטרה. היא לא היתה מוכנה שמישהו ייהרג בגללה.

החוקרים דרשו מלאה שתגלה את זהותה של מזייפת התעודות.

זמן רב חקרו, הציקו לה ולא נתנו לה מנוח.

"אני לא יודעת על מה אתם מדברים, לא מכירה ולא ברור לי איך התמונה שלי הגיעה לידי הבחורה שאתם מחפשים".

"כדאי לך לספר לנו, למה לך למות כל כך צעירה".

"כל אחד ימות פעם", ענתה לחוקר.

וכאשר איים להוציאה להורג, ירקה בפניו ואמרה: "אתה חזיר".

השוטרים הפולנים סיפרו לנו כיצד עמדה בשלווה ובקור רוח, כאשר ירו בה, לא הלשינה ולא הסגירה.

כזאת הייתה לאה, נערה עשויה ללא חת. לרגע לא חשבה להלשין על חייצה ולהסגירה.

האקציות והדרך לטרבלינקה (עמוד 56) ההסתתרות בבור

.... מדי פעם היינו יוצאים לשאוף אויר בעליית הגג באסם, שהיה צמוד לאורווה. דרך סדק קלטנו במבטנו מעט מהמתרחש בחוץ - פרות רועות בשלווה באחו הירוק ורועה מקפץ סביבם בעליצות ופוצח בשיר, והוא חופשי ומאושר. הכל כל כך פסטורלי ממש עולם אידילי, וכה מנוגד למצבנו, באותם רגעים קינאתי ברועה.

באחד הימים כשיצאנו לשאוף אוויר, הבחנו בגרמנים מלווים בשוטרים הולכים וקרבים. מכיון שהבית היה מבודד, ללא שכנים וקרוב לפסי הרכבת, היה ברור שהם מתקרבים לבית. קפצנו למטה, נמלטים אל הבור.

מניה קפאה על מקומה מפחד ולא יכלה לזוז. הרשל ניסה לסייע לה לקפוץ, אך היא לא זזה, והגרמנים הולכים

וקרבים. לבסוף נפלה ושברה את ידה. זעקות הכאב סיכנו אותנו. במאמץ רב הצלחנו להכניסה לבור והרגענו אותה. עד יום מותה סבלה הדודה מהיד שנשברה ולא טופלה כראוי.

והגרמנים הם הגיעו ליאנק לביקור ידידותי של שתיה ואכילה. כלל לא עלה בדעתם שבקרבת מקום, ממש מתחת לאפם, מסתתרים יהודים.

יום אחד החליט אחי שחייבים להכין פתח מילוט, למקרה שיבואו חלילה להורגנו. "עלינו להיות מוכנים להימלט", אמר. הוא החל לחפור מעבר תת - קרקעי מהבור לכיוון היער, כשצינה מסייעת בידו. הם חפרו בלילות וצינה פיזרה את האדמה בחוץ. כעבור שבועות אחדים היתה לנו מנהרת מילוט לתפארת. צרה וארוכה. למרבה המזל לא היה צורך להעמיד בנסיון את יעילותה.

"היה היה..." כך היתה מניה, שהסתתרה איתנו, דודתן של ברכה וצינה, מתחילה ומספרת לנו סיפורים מופלאים ודמיוניים. איתה טיילנו על כנפי הדמיון בעולמות רחוקים, לעיתים שוכחות את המקום בו אנו קבורים בעודנו חיים. אז היינו נסיכים ונסיכות, אוכלים ארוחות מלכים, לבושים בבגדים יפים, והעיקר - היינו במקומות מלאי אור, חופשיים ומשוחררים, ללא סכנת מוות ואיום על חיינו.

קולה של דודה מניה היה בוקע מתוך החשיכה. לעיתים הצחיקה אותנו בסיפורים שבדתה מלבה, מלאי הומור ואופטימיות. היא דיברה איתנו גם על היחסים שבינו לבינה. ואנחנו, ברכה ואני, שתי ילדות קטנות, מה הבנו בכלל. אמנם עברנו אירועים קשים ובבת אחת הפכנו בוגרות, אך היו עדיין תחומים שנסתרו מאיתנו.

הדודה מניה שהסתתרה איתנו הייתה בהריון. לא היה סיכוי שתלד תינוק חי ובריא.

באחד הימים ילדה, בעזרתנו, מנסה לחנוק את צעקוניה. לא היה מי שיקבל את התינוק, לא היה אדם מבוגר ומנוסה שיכוון. היינו ילדות וצינה צעירה גם היא.

לא ידעתי שהיא בהריון והנה תינוק נולד לנגד עיניי. ביום ההוא אחי לא היה איתנו, כיוון שהלך להביא עורות ממקום המסתור בעיר. בלילה קר וחשוך, עטפנו את הגופה הזעירה, ובעזרת קורת עץ שמצאנו אי שם, חפרנו בחוץ, באדמה הקפואה. בקושי הצלחנו לחפור גומה קטנה, בה הטמנו את הגופה.

מראה התינוק המת, שנאלצתי לסייע בקבורתו, רודף אותי עד היום. הטראומה אינה מרפה. הרבה מראות קשים ראיתי בתקופת השואה, אך זה הקשה שבהם.

הדודה התאוששה מהר ממני. אחי ייסר את עצמו על שנעדר באותו לילה. "אילו הייתי אתכן אול הייתי מציל את התינוק". אך היה ברור שהתינוק לא יכול לשרוד את תנאי הבור.....

סוד האופל

לזכר נרצחי השואה הי"ד
מאת אשר וינשטיין ©

בין רגבים
נוטים להתפקע
המשתלבים
עם
"אפר כבשנים"
ילדון קטון
שם כלל
אינו יודע
את סוד האופל
מלפני שנים...

בטיזליו
בטבע הרוע
עם
זוג הוריו
נשרק מעודדים
את זעקות -
הקא
אינו שומע
של כל אותם
אלפי הילדים...

רק בלילות
לרוב -
נזכר הסהר
בסוד האופל
המוסתר עמוק...
ושוב דורש הוא
מעצי היער
שלא יעז
את הסוד -
למחוק!

קובץ "שירי זיכרון ודמעה"

כל הזכויות שמורות למחבר אשר וינשטיין © רחובות, 13.8.2017

צילום בתקופת השואה / יצחק שפילמן

חבר ועד עמותת יוצאי מזריץ', צלם, מדריך טיולים, מהנדס

לפני מספר ימים בעודי בנסיעה, נשמעה ברדיו פרסומת המזמינה לביקור במוזיאון "יד ושם" בתערוכה על נושא צילום בשואה. הנושא קרוב אלי בשני היבטים: אני גם מצלם וגם אוהב היסטוריה. סקרנותי גברה והיה לי ברור שבהקדם האפשרי אני שם. הנושא הציף אותי בסדרת שאלות: צילום בתקופת השואה - מי צילם, למי היה בראש מעייניו בתקופת הזוועות, זמן ויכולת לצלם? למי הייתה מצלמה כדי לצלם? מה היה יחס השלטונות לנושא הצילום ולצלם? שאלות נוספות שהופיעו אצלי היו גם בנושאים טכניים - כמין: איזה ציוד היה בשנים של תחילת המאה העשרים, נושא של עבוד חומר צילומי, נגטיב, שמירה; קיטלוג; כל הנושאים האלו הופיעו "במכה אחת", גרמו לי להצפה של שאלות, שלא היו לי כמובן מיד תשובות עליהן. הביקור שערכתי בתערוכה (ב"יד ושם", בירושלים), נתן לי תשובות לחלק מן השאלות וגרם לי להעמיק ולחקור בנושא ולחפש מידע נוסף. ברור היה, שבכל מקום ובכל סיטואציה נתנו דגש שונה להנצחת הרגע על הצלולואיד והנייר. היות ובכל מקום ההדגשים היו שונים, התייעוד מקבל משמעות פוליטית: מה היתה מטרת הצילום, מהו נושא הצילום, מקום הצנזורה - מה והאם לפרסם, האם ומה להשמיד. בכל מקום היחס לנושא הצילום היה שונה בהתאם למטרות שהצילום היה צריך למלא. אין בכוונתי לנתח את ההיסטוריה של הצילום ותפקידו. הנושא עליו אני כותב הינו, צילום בתקופת מלחמת העולם השנייה ובשואה. ברור, שמטרתו של הצילום הינה הנצחה של רגע. נשאלת השאלה הגדולה - איזה רגע? למה? למי זה היה חשוב? התייעוד החזותי הוא אחד הגורמים החשובים בעיצוב התודעה ההיסטורית של השואה. לצד תיעוד ארכיוני של אירועי התקופה והמחקר בנושא, תרם התייעוד החזותי לידע על השואה, הוא השפיע על אופן ניתוחה

והבנתה ועל האופן שבו נחרטה בזיכרון הקולקטיבי. למצלמה ולכוחה המניפולטיבי, יש עוצמה אדירה ויכולת השפעה מרחיקת לכת. הגם שהצילום מתיימר לשקף את המציאות כהווייתה, הוא בעצם מהווה פרשנות שלה, שכן מרכיבים כמו השקפת עולם, ערכים ותפיסה מוסרית משפיעים על בחירת האובייקט המצולם ועל דרך הצגתו. כאשר תיעוד חזותי משמש גם תעודה היסטורית, השימוש בו מחייב לייחס חשיבות למרכיבים אלה. בכתבה זו אנסה לבדוק את נושא הצילום בתקופת השואה מכיוונים שונים במדיניות השונות:

הגישה הסובייטית:

בזמן השלטון הסובייטי, הנושא ניתפס כעוד תחום של שליטה ואפשרות הכוונת דעת קהל. לכן התפרסמו סרטים ותמונות שהשלטון היה מעונין בהם ושהתאימו לגל התעמולה הכללית. אין תמונות מחיי יום יום, אין תמונות של חנויות ללא מצרכים כשהמדפים ריקים ומשקפים בעיית חוסר מזון, וכן תופעות חברתיות וציבוריות. בצילום של התעמולה הסובייטית אין תאונות דרכים, אין עוני, אין זנות אין תופעת שיכרות. אין תמונות של מתנגדי השלטון, אין תמונות אנשי דת. אין תמונות או דיווחים מחזית מלחמה, להוציא דיווחים של סוכנות מרכזית מטעם השלטונות. בתקופה של השבועות והחודשים הראשונים של מלחמה מ-1941 העורך לא ידע מה קורה בחזית. הכישלונות הצבאיים בכל החזיתות לא מצאו ביטויי אמת בכלי התקשורת. ישנם סרטים מאותה תקופה, אבל הם אסורים להקרנה עד היום.

באיזה ציוד השתמשו הכתבים הצבאים בחזית הרוסית ?
 לפי הנתונים שבידי, הכתבים הרוסיים השתמשו במצלמת FED, שנת ייצור 1934. יצור מצלמה זו נמשך עד שנת 1955. מצלמה עבדה עם סרט 135 מ"מ, מידות תמונת הנגיב 36x24, עדשת 50 מ"מ אינדוסטאר עם מד מרחק ידני וכל הכיוונים הינם ידניים.
 מצלמה זו עברה שורה של שינויים ומודיפיקציות. לאחר המלחמה הוכנסו שורה של שינויים בהתאם למצלמת LEICA הגרמנית. מאותו רגע מצלמה זו נקראת ZORKI.

אני מכיר תמונות ממצעדים צבאיים, והקלטות וגם צילומים של נאומי מנהיגים. המפגשים עם הקהל מבויימים.
 השלטון מפרסם רק הצלחות וניצחונות בקרבות. אין שום זכר לקרבות בלימה
 במוסקבה, אין אף לא צילום אחד מהקרבות בסטלינגרד ! בזמן המצור על לנינגרד הוסרטו מספר סרטים אבל רובם לא פורסמו. במוזיאונים המקומיים בסנט פטרסבורג מקרינים אותם סרטים זה עשרות שנים ברציפות. באחד המוזיאונים המוקדש למצור ישנו סרט שקיבל פרס בפסטיבל בקאן בשנים הראשונות אחרי המלחמה. השלטונות לא נותנים אישור להקרין אותו עד היום ! בזמן המלחמה, באולפנים בטשקנט וטביליסי הוסרטו סרטים להרמת המורל על פי פקודת סטאלין.
 כל התמונות שפורסמו הם תמונות מבוימות תוך כדי או אחרי מלחמה. תמונתו של צלם יהודי **יבגני חאלדי**, מוצגת בכניסה לאולם ה"תהילה" במוזיאון לניצחון על הנאצים במוסקבה - התמונה (מצ"ב ומוצגת גם בתערוכת "יד ושם") מבוימת כולה, והיא עברה ריטוש מאסיבי.
 (ראה כתבה של יגאל ליברנט בעתון הארץ מיום ד' 9 למאי 2018 וגם במקורות אחרים.)

הגישה הגרמנית בארצות הכיבוש:

מה היה תחת הכיבוש הנאצי בפולין, במחנות ההשמדה, ברחובות של הגטו בוורשה ובשאר הגטאות?

גורמים שונים צילמו בתקופת השואה. במשטר הגרמני הנאצי, שהועיד תפקיד מכריע **לתעמולה**, היה התיעוד החזותי אפיק ביטוי וכלי למניפולציה לגיוס המונים. תיעוד זה מעיד הן על האידאולוגיה הנאצית והן על האופן שבו ביקשו המנהיגים הנאציים לעצב את דמותם. בכמה גטאות היה הצילום היהודי מרכיב במאבק ההישרדות של היהודים הכלואים בהם, וכן ביטוי לפעילות מחתרתית שמעידה על הרצון לתעד ולהעביר החוצה מידע על המתרחש. צבאות בעלות הברית, שהבינו את ערכם התעמולתי של המחנות ששיחררו, תיעדו את המראות שנגלו לעיניהם, הביאו צלמים רשמיים ועודדו את החיילים להנציח את זוועות הנאצים גם לצורך איסוף ראיות.

הגרמנים היה מודעים לעוצמת הדיווח המצולם. בתוך המבנה הארגוני של הצבא הוקמו יחידות כתבים צבאים שתפקידם היה לספק חומר מצולם למנגנון התעמולה בהתאם למטרותיו. להרכב היחידות נכנסו עיתונאים מגויסים, אנשי רדיו, צלמי סרטים ותמונות שבתנאי מלחמה היו חיילים המבצעים פקודות! הם קיבלו הוראות מדויקות - מה לצלם ואיך. למרות שהצלם הוא זה שלחץ על הכפתור, אבל לא היה לאותו צלם שיקול דעת בבחירת הנושא או זווית הצילום. לכן, לכל צילום היו "בעלים" - צלמים ממשדד התעמולה וממשדד החינוך שהיו מגדירים נושא ותוכן. לכן, תמונות ורגעים שנתפסו ע"י הצלמים הצבאיים, מתאימים לדיווחים מחזית ממקורות אחרים הנמסרים באמצעים האחרים של משרד התעמולה. צריך לציין, שבאותה תקופה, גרמניה הייתה מעצמה בייצור מצלמות **לייקה** וציוד צילום אחר. מחירה היה זול מאוד ורבים מהחיילים לקחו אותה איתם לצבא.

צילום מחזית, היה אחת השיטות לשמירת הקשר עם המשפחות בעורף. בצבא מתפתח מנהג צילום ובניית אלבומים מהחזית. באלבומי התמונות, רואים בדייקנות רבה תמונות בתי הרוסים, הרס מלחמתי, ציוד צבאי, חיילים פולנים הרוגים וקברים ללא שם. לעומת זאת, קברים של חיילים גרמנים נראים מסודרים ומסומנים. כתבים צבאים צילמו שיירות שבויי מלחמה פולנים או רוסים. נושאים אחרים היו אסורים לצילום ולפירסום. בתוך האלבומים אנו רואים העדפות אישיות של הצלם. מתפתחים שני זרמים של תמונות צילום: האחד - בהתאם לתעמולה הרשמית והשני צילום פרטי. זה מסביר המצאות תמונות נוף ואנשים מהשטחים הכבושים. מאחר ובשטחים הכבושים בפולין, רוסיה ואוקראינה התגוררה אוכלוסייה נחותה מהגזע הארי, היה צורך להראות לאחרים מראות של אנשים הנחותים, מהגזע הנחות.

במסגרת כתבה מעין זו לא ניתן ואפילו בלתי אפשרי להציג תמונה מלאה של תיעוד מצולם מתקופת השואה, ולכן אין בנמצא הרבה מידע מחקרי וניתוח של נושא מורכב ורגיש זה. לכן, התערוכה במכון "יד ושם" חשובה מאוד ומומלצת לכל אחד.

באלבומים של החיילים היה אוסף תמונות מסוג אחד. תמיד - יהודים, פולנים, צוענים, תמיד מוצגים כנחותים - בבגד לא נקי או קרוע, מזוקן באופן עילג, הכל לפי סטיגמות בהתאם לקו של התעמולה הרשמית. כל זה תואם את המדיניות האנטישמית. לפי התעמולה הרשמית היהודי לא אוהב לעבוד ונראה מוזנח. לכן, לא פעם, החיילים נתנו ליהודים לעבוד בעבודות מיותרות בלי שום היגיון, הנציחו אותם בצילומיהם - וזה תמיד היה "צילום טוב"...

בתיעוד מטעם משרד התעמולה הגרמני - לגרמנים היו מספר מטרות: תיעוד - יצירת חומר גלם, מטעם השלטונות, עבור יומנים שהוקרנו בבתי קולנוע ברחבי גרמניה כדי שבעורף יקבלו מידע רצוי, מעובד, מכוון ומתואם, לגבי המתרחש כביכול, בחזית. צילומים לתיעוד משפחתי על החייל הגרמני המנצח. צילום לצורך הנצחת ההצלחות של הצבא גרמני וגבורתו בשטח, כגון: בורות הריגה ביערות. אין תיעוד של קרבות, אין דיווח על הצבא גרמני הנסוג. תיעוד לצורך תעמולה ועיצוב דעת קהל ברחבי העולם, על מעשים תחת כיבוש. פרק אחר לגמרי- היו צילומי הרוגים. בתמונות נראים ההרוגים כאשר תמיד הגופות נראות באופן שאינו מעורר כבוד, תמיד גלויות ולא מכוסות. בצבא הגרמני היה איסור צילום מתים. תמונות מתים היו רק ביחס ליהודים או פולנים. לכן תמונות ההרוגים מופיעות אך ורק באלבומים פרטיים. היה אסור לצלם חבר-חייל הרוג - זה היה ביטוי להבעת חוסר כבוד כלפי המת. ישנם מיקרים בודדים, שליהודי מסויים הייתה מצלמה וצילמו בה תמונות שחלקן שרדו והגיעו עד לימים אלה. זה היה צילום עבור הדורות הבאים. הצלם ידע שימיו ספורים לכן המצלמה עברה מיד ליד והתשלילים -הנגטיבים הוחבאו. הצלמים הבינו את חשיבות הצילום לצורך תיעוד המציאות למען ההסטוריה.

התערוכה מציגה במבט ביקורתי את התייעוד מבעד לעדשת המצלמה, תוך הפניית זרקור לנסיבות הצילום ולתפיסת עולמו של הצלם המתעד ותוך התייחסות לנקודת מבטם השונה והייחודית של הצלמים מכל האומות שלקחו חלק במלחמה.

בתערוכה מוצגים ליד התוצרים - תמונות מתקופת השואה, גם ציוד - מצלמות תוצרת גרמניה, אמריקה ופולין, כולל מסרטות.

ביבליוגרפיה

"הבזקי זיכרון" - תערוכה, מוזיאון "יד ושם", ירושלים, 2018

טומאש סטמפובסקי, כתבה, אינטרנט, 01.12.2012

יגאל ליברנט, עתון הארץ מיום ד' 9 למאי 2018

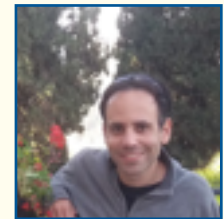

https://www.haaretz.co.il/-premiumMhttp://bezalel.secured.co.il/zope/home/1227877517/1232550050?curr_issue=1227877511.5762848-7AGAZINE

http://bezalel.secured.co.il/zope/home/1227877517/1232550050?curr_issue=1227877517

מהגולה והשבי - הצופה, 26/08/1945

עמיר לבנת

עמיר ליבנת משתף בדיעה שמצא לאחרונה באתר "עיתונות יהודית היסטורית". בכתבה מופיע מכתב המפרט את שמותיהם

של ניצולים ממזריץ' פודלסקי. הכתבה התפרסמה בעיתון הצופה ב-26 באוגוסט 1945, כשנה לאחר שחרור העיר ע"י הסובייטים. בנימה אישית, "בכתבה מופיע גם סבא שלי, שאול טננבוים, יחד עם שני אחיו משה ויעקב. אני מקווה שתוכלו לזהות שמות גם מבין בני משפחותיכם. אם יש לכם מידע נוסף בקשר לכתבה, או אם מישהו מכיר את נמען המכתב, אברהם ראפאפורט, אשמח אם תוכלו לשתף".

בית שמואל ומינדל - (41). גסקו אהרן, בן יעקב ומרים (49). ברמן ברוך, בן משה ולאה (25). מענדלירזעקי היגדה, בת פרץ ויוכבד (31). פלומן ראובן, בן חיים וחיה (38). פלומן פרידל, בת פרץ ויוכבד (33). פלומן יאריק, ראובן ופרל (4). קנוט חיים יוסף, בן שלמה וחנה (34). אבקמן מרקל, בן אברהם ונכה (38). רוזין סתר, בת סימה ופרץ (23). בדר מלכה, בת משה ונחמה (22). פוטש ישראל חיים, בן שמואל ואסתר (35). אייזנברג אלטא, בת משה וסימה (23). גרינברג יוסף, בן יצחק והעני (26). רוטנברג מאשא, בת יוסף וציוה (25). טוב שמעון, בן ליב ודבורה (35). שטיין חיה, בת ליב ופראדל (24). טננבוים משה, בן אברהם ופרידל (28). טננבוים שאול (27). טננבוים יעקב (18). מנפרדל דב, בן אלי ולאה (42). מנפרדל אביבה, בת דב ופרידל (3). שפוצניק חיה שרה, בת פנחס ואסתר (36). שפוצניק ברוך, בן ליב וחיה שרה (8). פינקלשטיין איזק, בן יוסף (40). גולדשטיין רחל, בת בציל ופרל (22). דישעל עדי, סגור, בן יצחק ומרים (30). רפפורט משה, בן יצחק וחיה (46). גייסטיין יוסף, בן יוסף ומאשא (25). רוטשטיין לייזר, בן אפרים וגיטל (28). ויינטרויב אברהם אהרן, בן שלמה וגיטל (20). ניעביעסקיהיים, בן הירש ליב ומאאל (18). פלדמן רחל, בת יעקב ושרה (20). קפישן שרה, בת מיכל ושרה (30). ויישטוק פימיה, בת אבא וחיה (31). קורב בלום יוסף, בן אהרן הירש (22). גולדשטיין רפאל, בן יעקב ארי (37). דימרוש אברהם, בן גדלי ושרה (19). רוזינבלום משה, בן יעקב ומאשא (19). רוזינבלום יוסף, בן יעקב ומאשא (15). ציטריניאק מאיר, בן משה ובריינה (37). קלימנסברג אליה, בן אפרים ולאה (31). רוזינווממן סימה, בת צבי ודבורה (23). בעקמן שמואל, בן משה וציפה (19). בעקמן פייבל, בן משה וציפה (15). טיש בענדל בת שלמה וגיטל (15). טיש בנימין, בן בנימין וגנדל (1). פישביין לייזר, בן שמואל ומנוחה (45). וויינברג יוסף, בן ישראל ושרה (48). וויינברג פייגא, בת אברהם וחנה (40). וויינברג ישראל, בן יוסף ופייגא (9). סמיעטאנקא שלמה, בן מתתיהו וחנה (18). דגוט פנחס, בן יוסף (40).

להרב אברהם ראפאפורט בתליאביב נתקבל המכתב הבא מוועד הקהילה מוויז'ניצ'י לאסקי:

בתשובה לשאלתך בדבר גורל קרוביך ומ' בריך שגור במוז'ניצ'יפודלסקי, אנו מודים עי'ם לך כי תושבי העיר ביחד עם היהודים המגורשים על ידי הגרמנים מ-1941-43 על ידי הרוצח גורש'בהמונים בשנת 1942-43 על ידי הרוצח תום ההיטלריסטיים למחנות המוות בטרבלינקא ומיידאנק, איפה שגרצחו באופן ברוטלי מלבד זה גורו במעורבות כ-6000 איש שנק' ברו בקברות אחים בבית העלמין היהודי המקומי.

בן ציון שיינמל יושב ראש הקהילה ר. פ. אנו שלוחים לכם רשימת היהודים שנשארו בח'ם בשטח העיר מוויז'ניצ'י ב-128 נפש מהם 71 נפש של מוויז'ניצ'י 7 נפש מביאלא פודל. מהערים: שולץ 2 נפשות, מביאליסטוק 1, מהעיר גוריקאלהאריה 1, מלודו 2, מקומורוקי ליד מוויז'ניצ'י 2, דיערוצין פיראדון 2, מהעיר נאשלק 3, מסרושקוב 1, מרישין 1, מוילנה 2, מווארשה 2, מגרוחובקה על יד לוקוב 1, שאניאדע על יד לוקוב 1, ראדון 2, דיעראדוב 1, סיערוצק 2, סוזה על יד וונגרוב 2, קאדען 1, ליטקוביטשה על יד לוקוב 1, לומאז 3, ממענייצה ליד פולח 1, אוטבוצק 1, בערנוי עתעסלוב 2, קוטא סטאניסלאבוב 1 קונסטא-טינוב 3.

רשימת אנשי מוויז'ניצ'י

שיינמל אהרן בן ציון, בן ישראל אב' רחם וליבא (הגיל 56). שיינמל בלומה, בת ראובן וחיה ציבה (45). פודוליאק מאיר, בן הירש ליב ואסתר (39). ליעזר דבורה, בת משה ושושה (26). רייכמן ליב, בן משה וחיה (39). רייכמן גרשון (36). גולדברג ליב, בן יעקב וחיה (25). פינקלשטיין רבקה, בת קלמן וגיטל (25). טיש

הניצלים מעיר ביאלא-

פודליאסקי הנמצאים במיוריטש

שטיינברג משה, בן יעקב ומנוחה - (28).
שטיינברג עלקא - (27). גוויאזדא - שמואל.
בן ברוך ורחל - (36). גוטמן יעקב, בן ישי
ראל וחיה - (29). גוויאזדא - עלקא, בת יוסף
וחנה - (28). מרגנשטיין רוזה, בת נחום
וחנה - (28). וויזנפלד שרה, בת משה ובטיה
- (27).

מהעיר שדליץ

בורגשטיין יצחק, בן שמואל ומינדל - (26).
ברגשטיין רבקה - (28).

מביאליסטוק

בידרמן יוסף, בן יוסף ודני - (20).

מהעיר גור קאלוואריע

וויינברג פנחס בן מגדל ורחל - (35).

מהעיר לודז

שטרלינג גינה, בת פיעטעק ואסתר - (26).
בידרמן יוסף, בן ישראל זממע - (41).

מהעיר קומרובקה

גולדשטיין אברהם, בן יצחק וחיה - (23).
שניידרמן יעקב, בן יצחק ורחל - (46).

מזעראצין על יד רדזין

זיסרסקי נפתלי, בן דוד ומרים - (34).
אלטרמאן רחל, בת מגדל ועמר - (27).

מהעיר גימזעלסק

לייבווין הירש, בן פייבל ושיינדל - (26).
בורגשטיין אברהם, בן דוד ושפרינצל - (35).
שק הינדא, בת אברהם ועטיל - (22).

מהעיר פרושקוב

סקורניק משה, בן מרדכי וביילה - (36).
רופין.

גולדשטיין ישראל, בן יוסף ושרה - (38).

ווילנה

מגיד אליאש, בן יצחק ואסתר - (35). גארטן
דוד, בן חיים ופרל - (44).

ווארשע

פרידמן יעקב בן שמואל וחיה - (35). איי
בלום יצחק, בן זליג - (35). אייבלום מינדל, בת

משה וסימה - (30). כהן דוד, בן יוסף וליבא,
(45). טורק ירחמיאל, בן מרדכי ואסתר - (30).
קנוסף יוליק, בן ישעי' ועניא - (37). רובינ
שטיין ברוניסלחא, יוסף - (25). ליברוון
הירש, בן ליבר - (35). ליברוון רחל, בת
יצחק ובחיה - (32). ליברוון בייניש, בן
הירש ורחל - (8). באוים גרטן גוטא, בת
שרה - (28). גרינבוים לאון, בן דוב ושרה
- (33).

גרוחובקה על יד לוקוב

טוגענדער טאנא, בן דוד וסערקא - (41).

שאניאווע על יד לוקוב

ראדושינסקא מריא, בת יושוע וביילה
- (20).

ראדזין

הרשטיין ברכה, בת יצחק ובחיה - (29).
קופרשמיד יוסף, בן זלמן ויענטא - (33).

זיראדוב

וינבר משה, בן שמריל - (33).

סערוצק

פרידמן גלדה, בת זליג - (28). סולארן
אליעזר, בן ברוך וחיה - (35).

סוחה על יד וונגרוב

גוויאזדא פראנצ, בת משה ושרה - (26).
גוויאזדא פוליא, בת משה ושרה - (22).

קודען

הרשון הירש, בן דוד וגיסל - (36).

לושקוביץ

גייבאדוביץ מרים, בת משה וביילה - (19).

לומז על יד ביאלא

וויינשטיין ישעי', בן יצחק ורחל - (18).
וויינשטיין אפרים, בן יצחק ורחל - (12).
וויינשטיין רחל, בת אברהם וחנה - (42).

אטבוצק

לרנר יחזקאל, בן יוסף וגולדה - (19).

קונסטנטינוב

גולדרינג מרדכי, בן דוד ושרה - (39).
גולדרינג שמואל, בן דוד ושרה - (24). לינד
בוים גלדה, יעקב וקליה - (25).

סטענזיצע על יד פולאב

וילברשפון סאלא, בן מגדל ורבקה - (37).

קוטי - סטאניסלאב

ליזאנד שלום, בן מרקוס ומלכה - (31).

ברנו - טשכוסלובאקיה

באוים ערסא וארנוסט - (52, 35).

בן-עמי גולדשטיין ובנו אורי הגיעו, במסעם האחרון בחודש יוני 2018 למזריץ', לרשימה הזו הכוללת שמות תושבי הרינק. לעיונכם - אולי מי מכם ימצא שם את משפחתו....

ביאלה: מסע אל הכלום /הילה טימור אשור

הכנס הראשון של יוצאי ביאלה והסביבה -אוגוסט 2018

18 ק"מ מפרידים בין ביאלה פודלסקה למזריץ.

לפני המלחמה החיים היו משותפים. חתונות. עסקים. רעיונות רוחניים.

וגם המוות: המסע של יהודי ביאלה לטרבלינקה עצר במזריץ.

משלחת ראשונה של צאצאים ליוצאי ביאלה והסביבה התקיימה בביאלה באוגוסט האחרון.

הגעגועים נותרו טריים כאילו לא חלפו 75 שנה מאז פסקו החיים היהודים לפעום בעיירות השכנות.

גלריה בבית עץ ישן של משפחת צוקרמן. בגלריה הוא הציג תערוכה של חפצים הקשורים ליהודי העיר: שברי מצבות, תמונות, ספרים של משה יוסף פיינגלבאום, ספרים של יוסל בירנשטיין ועוד. הוא ראה לעצמו שליחות ללמד את הדור הצעיר על הקהילה היהודית שנכחדה במלחמה ושלה אותי להרצות בפני תלמידי בית ספר תיכון, שלא פגשו יהודי מעולם. לפני שעזבתי את העיר הוא הציע לי לפגוש את אברהם גפני ז"ל "שיועד המון". ככה למדתי על מזריץ והחיבור הטבורי שלה לביאלה.

שנתיים לאחר מכן צרי עזר להקים לוח זיכרון לזכר יהודי העיר בבית החולים היהודי שהיום משמש כמבנה עירייה.

כששאלתי אותו איך אפשר להודות לו, הוא ביקש שנארגן כנס, כמו במזריץ, אליו יגיעו צאצאים מיוצאי העיר ויפגינו נוכחות. חלפו עוד כמה שנים עד שהחלום הפך למציאות.

בראשית חודש אוגוסט הגענו לעיר קבוצה קטנה ונרגשת, מצויידים בסיפורים, געגועים, וצוואות לא כתובות של ההורים או הסבים שביקשו לא לחזור אל הכלום.

בין המשתתפים אמיה בנו של משה יוסף פיינגלבאום, שבזכותו יש לנו מידע על העיר, השואף ללמוד משהו על הנשים שהצילו את אביו בשנה האחרונה למלחמה, נורית שני, ביתו של הסופר יוסל בירנשטיין, רוצה ללמוד קצת על הסבתא שלא הכירה, חיה ויסהוץ, שהיתה התינוקת הראשונה שנולדה בעיר לאחר שהוריה יצאו מהמחבא ביער, טובה הצברית, שמחפשת את אב -סבא ששלח גלויה מרגעי האימה האחרונים בעיר, יעקוב פקמן שסבו גר בביאלה, והוא עצמו היה ילד ביאנוב כשהוריו ברחו איתו לרוסיה, דן סופר, יהודית סילבר מלונדון ואבא שלי, שרק לפני שנה הסכים להודות שהוא ניצל שואה.כל אחד מהמשתתפים, מוקף בקרובי משפחה תומכים ובהרהורים שלא נותנים מנוח.

קבלת הפנים החמה שאנו זוכים לה מהפולנים המקומיים מחדדת את הרגשות המעורבים. כומר מקומי מציג פרטים של משפחה יהודית שלא שרדה את המלחמה ונמצאו מתחת לרצפת הכנסיה בשיפוץ, שר בממשלה מברך, מורה להיסטוריה שמלמדת את התלמידים שלה על הקהילה

כל כך רציתי שסבתא שלי תיסע איתי לביאלה והיא רק אמרה בפסקנות "אין שם כלום" ובזה העניין נגמרה מבחינתה.

אני לא ויתרתי. התחננתי שתעלה איתי למטוס ותראה לי את "עירנו", כך היא קראה לביאלה פודלסקה, כשסיפרה לי על החיים בעיירת הולדתה בפולניה הרחוקה והקרה.

כי סבתא שלי לא היתה מספרת אגדות לילדים ואפילו לא ספרות יפה. רק שברי חיים מעירנו שהיו מצטופפים למשפטים והיו מסופרים במטבח מההתחלה ועד לסוף. וחוזר חלילה.

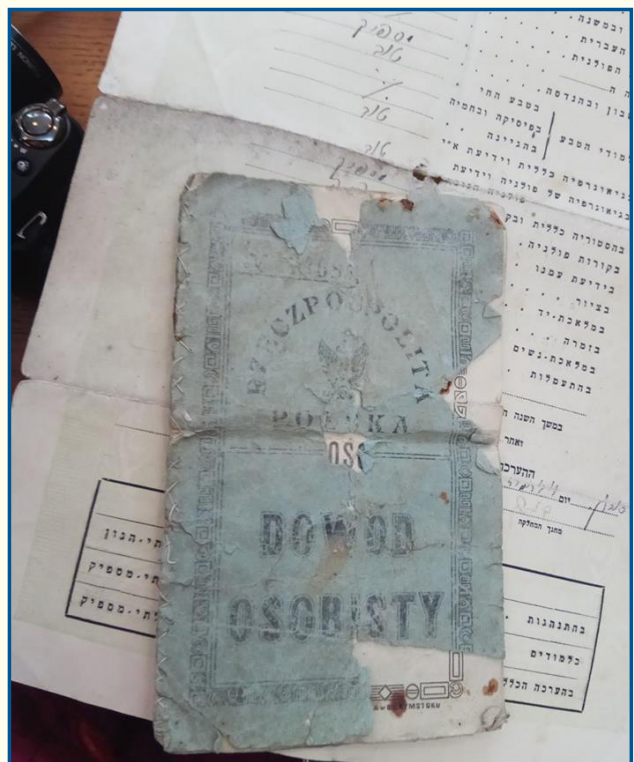
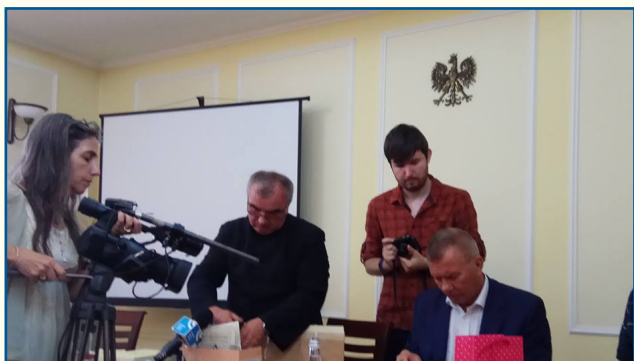
"לא נשאר כלום" היא חזרה ופסקה באינטוציה של מדענית אטום ולא כמו בלבוסטה שבישלה במתכון אחיד "קצת מזה וקצת מזה" ועיגלה את האגורות מכאן ומכאן וניתבה את החיים למשהו שאפשר לסבול אותו. רק לא לחזור לכלום של עירנו. המסר היה חד.

שלוש שנים אחרי מותה העזתי לנסוע.

הכלום היה בדיוק כפי שהבטיחה. במקום בית העץ בנו בית אבן גדול. ואת המצבות בבית העלמין עקרו, כמו שעקרו את מעקות הברזל מהמרפסות ואת המזוזות מפתחי הבתים, ואת האנשים מחייהם, מחייה, מחיי.

מאז אותה נסיעה ראשונה מצאתי את עצמי חוזרת לביאלה כמעט כל שנה. מוצאת תרוץ להגיע למחוז האין. לצעוד שוב בדרך האחרונה בה הובילו את האנשים מהגטו דרך השוק החדש לרחבת הישילוחים ומשם לגטו מזריץ, בואכה טרבלינקה. שואלת את עצמי מה אני מחפשת. ולמה. כשאני לא מוצאת תשובות העיניים שלי מתמלאות בדמעות שלא יוצאות החוצה ועוזרות לי לראות את העיר לא בפוקוס. מבעד למסך הדמעות אני יכולה לדמיין את הדודים והדודות שלא פגשתי. את הרגעים השמחים שלהם. מנסה לאתר את הרגע שהבינו שזהו. הגיע הסוף. ואולי הרגע הזה מעולם לא הגיע.

בביקור הראשון לא ידעתי איך להתחיל. פניתי לשגרירות והם הפנו אותי לצרי נוברגוצקי, תושב העיר שהפעיל

מספרת על פרויקטים שהיא עושה איתם על יהודי העיר. אנחנו מנסים להעלות את בת העיר הגברת רבקה בכרך, שניצלה במחבא במזריץ, בשיחת סקייפ. רוצים לשמוע את סיפורה, אך הקו ניתק ואנו חוזרים לסקירה היסטורית על יהודי העיר. במהלך שלושה ימים אנחנו נפגשים עם תושבים מקומיים, יוצרים איתם פסלי קרמיקה עליהם חורטים את שמות יקירנו, מכתמים רגלים לארכיון ומקיימים טקס בבית הקברות היהודי. תפילה של חזן. תפילה של כומר אוונגליסטי. התפילות מתערבלות זו בזו.

נדמה שרגע השיא מתרחש ביער, באחד המקומות בהם בוצע טבח המוני של יהודי העיר. אמיר מקריא מספרו של אביו את עדותו על הטבח ממנו נמלט וניצל. בסיום הטקס נותנת תמרה בתו של יעקוב גלויה שנשלחה על ידי אביו של אמיר לדוד שלה בארץ. בגלויה מדווח פינגלברום לדוד שלא נותר איש ממשפחתם. יד ושם אישר למשפחה שזו הגלויה הראשונה שנשלחה אחרי המלחמה מביאלה.

אחרי השיא מגיע עוד שיא.

אנחנו מגיעים ליאנוב. עיירת הולדתו של יעקוב פקמן. הוא מוצא את הבית שבו נולד. אנחנו פוגשים את אשה מיוחדת שסבתא שלה הצילה 25 יהודים והיא הוכרה כניצולת שואה וזוכים לשוע את הסיפור שלה בדירתה הקטנה אליה עולים בגרם מדרגות תלול.

לעת ערב נורית שני מצעידה אותנו בסמטאות העיר הישנה ומספרת לנו מסיפורי אביה שנכתבו על ביאלה. סיפור מול בית הספר, סיפור בגינה הציבורית, סיפור בחצר שהיה ביתו של בירנשטיין וסיפור ברחבה בה עמד בית כנסת מפואר. לרגע העיר הנקייה מיהודים מקבלת משב חיים יהודי עם אנשים אמיתיים, דילמות אמיתיות, מתובל בצימס ותובנות שאפשר לקחת הביתה.

המסע מתרחש לא רק באירועים ובמפגשים הרשמיים. כל רגע פנוי מנוצל לשיתוף בסיפורים השבורים שצפים ועולים שוב ושוב. ניסיון לפענח חלק קטן בפזאל הגדול. לדוג עוד פיסת מידע בים הכלום הגדול.

===

ה--1.11 הוא יום זיכרון בו פולנים עולים לבית העלמין ומדליקים נר לקרוביהם.

השנה עלתה קבוצה של תושבים מקומיים והדליקה נרות לזכר הקהילה שלנו. קשרים נוספים נפתחו בעקבות המסע הקצר: עבודות האומנות עברו שרפה בתנור וציפוי והן יתלו בקרוב בעיר, תלמידי בית הספר בביאלה מכינים רשימה של כל התלמידים שלמדו בעבר בבית הספר, והסיפורים של יוסל בירנשטיין תורגמו לפולנית והם מסופרים לתיירים שמגיעים בעיר ומטיילים בסמטאותיה.

נתונים היסטוריים על בית הקברות היהודי במזריץ'

הנתונים ההיסטוריים על יהדות מזריץ' מזכירים שני בתי קברות. הראשון המכונה "קברים יהודיים", הוקם בתחילת המאה ה-16 זה היה בית הקברות הזמני, ולאחר קבלת הקרקע לבית הקברות היהודי הקבוע, הועברו אליו עצמותיהם לקבורה.

ב-1605 מוצאים אזכור ראשון על בית הקברות היהודי. ישנן עדויות על הימצאותם של שני בתי קברות במאה ה-18. בית הקברות הישן נהרס במלחמת העולם השנייה על ידי הגרמנים. היום במקום זה נמצאים נקודת עזרה ראשונה של הצלב האדום ומבנים מסחריים.

בית קברות השני הוקם רשמית ב-1805 וממוקם בצומת הרחובות בז'סקה ו-זרובניה היו לו שתי כניסות-האחת מרחוב בז'סקה והשנייה מצדו הדרומי.

בזמן הכיבוש הנאצי שטחו של בית הקברות שימש כמקום המוני להוצאה להורג וגם כמקום לקבורתם.

בשנים שלאחר המלחמה, ארבע חברות התחרו על שיחזור בית הקברות.

ב-16 לספטמבר 1994 נחתם חוזה על תחילת העבודות. כאשר את הפרייקט מנהל **וולדמר קירילוק**.

ב-17 לנובמבר 1994 וועד שימור האתרים בביאלה פודלסקה נתן אישור לראש העיר על שיפוץ בית הקברות שעיקרו היה שיחזור החומה המרכזית. לא בוצעו עבודות מדרכה מחוסר חומריים ואי הסכמה על סוג החומה.

29 למרץ 1995 - נחתם חוזה עם מועצת העיר מזריץ' על גיזום 95 עצים על שטח בית הקברות היהודי

5 ליוני 1995 - נחתם חוזה על ניקיון ליד המצבות

29 ליוני 1995 - נחתם חוזה עם קבלן מקומי על סידור סביבת הקברים וסידור של הגדר

בנובמבר 1995 - שוב הוצע מכרז על ניקיון וסידור בית הקברות

22.מאי 1997 - בלשכת ראש העיר התקבלה פניה מארגון המזריצ'אים, שבה הודיעו על קיום כנס במזריץ'. מגיעים לכנס יהודים מישראל ומארגנות אירופיות

16 ליוני 9719 -קבלן מקומי מקבל עבודת שיפוץ החומה מצידה הדרומי, נקיון וכיסוח מהעשבים המאפשר הגעה עד המצבות.

ב-1998 מסביב בית הקברות נבנתה חומה מאבן אדומה.

ב-1997 - התקבלה החלטה בקשר לשיחזור החומה שנהרסה כתוצא של תנאי מזג האוויר. בוצעו רק פעולות הכנה.

6 למאי 2000 הגיע למזריץ' נציג אירגון המזריצ'אים שלקח על עצמו עבודת תיאום על פעולות הניקיון

4 לספטמבר 2000 הנהלת העיר יוזמת סידרת פעולות ניקיון, כיסוח דשא וסידור גישה למצבות.

היום ישנן כ-80 מצבות. סביב בית הקברות נבנתה חומה ובתוכה פלטות ומצבות מקברים מבית הקברות הישן. חלק גדול של המצבות שימש לצורכי ריצוף ובנייה על פי פקודות של הגרמנים (בזמן הכיבוש). מה שנשמר ונשאר היו מצבות בהן היו יציקות ברזל, גרנית ואבן חול מתחילת המאה ה-19. הם נוצקו בבית היציקה המקומי. נשמרו הכתוביות והעיסורים בעברית יידיש או פולנית.

קבורה אחרונה התקיימה בשנים 1979 ו-1985.

בעקבות יוזמת **אברהם גפני ז"ל**, היה אמור להיבנות מסלול מורשת היהדות של מזריץ'.

אוקטובר 2018 נחתם הסכם נוסף לניקיון בית הקברות

מקורות:

"מורשת תרבותית של יהודי מזריץ' - מגדלנה בולבה, מזריץ' 2009 (שפה פולנית)
אינטרנט

איסוף נתונים ותרגום: יצחק שפילמן

מחשבות קדימה

בשנה זו חוגגת המושבה יסוד המעלה 125 שנה. יסוד המעלה נוסדה על ידי "חברת נחלת שדה וכרם" שהוקמה בידי 24 יהודים ממזריטש ובריסק, כאחת מתנועות "חובבי ציון" שקמו ברחבי מזרח אירופה לאחר פרעות ה"סופות בנגב" שליחי התנועה קנו מידי משפחת עבו מצפת כ-2,000 דונם. בעת שנחתמה העסקה בין משפחת עבו לעולי מזריץ, בעוד הקונים החדשים סובבים בנחלה, נתגלתה לפתע, תוך כדי חפירה, אבן ועליה כתובת בארמית: יזכר לטאב מאן דמיטבתי, שפירושה: ייזכר לטוב כל המתיישב כאן. אבן זו, שבסופו של דבר התגלגלה כנראה עד למוזיאון בפריז, שכנעה יותר מכול את נציגי עולי מזריטש לרכוש את הנחלה" (ציטוט מאתר משפחת עבו) לאחר הרכישה עלו שבעה מהקונים ומשפחותיהם לצפת. יחד עם שני בני צפת שעיבדו את המקום עוד מזמנה של משפחת עבו וחלוץ נוסף מאמריקה ירדו המייסדים הראשונים לקרקע והחלו לעבד את אדמת המושבה. בסוף 1884 התגוררו במקום 12 משפחות, שכללו 36 נפשות בבית אחד שהופרד על ידי מחיצות. המייסדים סבלו מרעב וממלריה שהכתה במקום שהיה רווי ביצות. מהיעדר רישיונות בניה נאלצו המתיישבים להקים לעצמם אוהלים וסוכות למגורים. במהלך שנים אלו דעך את אט הסיוע הכספי מקופת החברה באירופה וכשלו נסיונותיהם של המתיישבים להשגת תמיכה כספית ורישיונות בניה. הרב יעקב חי עבו סייע להם ככל יכולתו להחזיק שם מעמד. יתר על כן, כדי להביע את תמיכתו הבלתי מסויגת ואת אמונתו בעתידה של המושבה, קשר עצמו, הרב יעקב חי, בקשרי משפחה עם אחד מחלוצי המתיישבים, בהשיאו את בתו היחידה, מסעודה, לישראל מרדכי לובובסקי.

ועד העמותה מתכוון לארגן טיול למושבה בעקבות המייסדים ממזריטש. פרטים יימסרו בהמשך. כטעימה ראשונה אנו מזכירים שלכבוד יובל ה-55 של המושבה נכתב הספר - נחשוני החולה - תולדות יסוד המעלה ומייסדיה מאת א. מ. חריזמן - ספר נוסף שעוסק במושבה - זכרונות ארץ ישראל מאת אברהם יערי. כמוכן, שגם בספר מעזריטש מצויים מספר מאמרים שעוסקים במושבה.

מזריטש וחלוציה הראשונים — בוני יסוד-המעלה

ידוע הפיתגם: "רצונך להכיר את המשורר, לך אל ארץ-מולדתו". אם רוצים אנו לדעת את הבונים הראשונים של יסוד-המעלה, עלינו להכיר את מזריטש. בימים ההם נתפסו ערי פולין הקונגרסאית עליידי החסידות, שהשפעתה היתה פרושה על כל תחומי-החיים. היהודים היו מבליים רוב זמנם ב"שטיבלעך" ומגלגלים בסיפורים על נפלאותיו של ה"רבי" ובתוך-כך עשתה ההתבוללות שמות בבית ישראל. האינטליגנציה דיברה פולנית או רוסית, החניפה לפולנים, ופנתה עורף לצור-מחצבתה. מזריטש יצאה מכלל זה בשני מובנים: החסידות היתה שם בחזקת "טרפה" ולא לחינם אמר מנחם מנדל מקוצק, כי ממזריטש לברלין מוליכה איזו מנהרה נסתרת. הוזה אומר: נקשרו קשרים בין השכלת ברלין לבין מזריטש. ועוד פיתגם היה שגור בפי החסידים: כשתיבטל כת ד"מ, יבוא משיח. כלומר: כשתחרבנה דובנא בוהלין ומזריטש בפולין יבוא המשיח. כי שתי אלו הערים מעכבות את בוא המשיח...

ועם-זאת לא היו במזריטש מתבוללים מן הטיפוס הנודע והסיבות לכך פשוטות היו. מזריטש היתה עיר של סחר-מערב. יהודיה היו מפליגים לעומקה של רוסיה ואפילו עד ערבות סיביריה הגיעו, ומשם היו מביאים את חומרי-הגלם למזריטש, וכאן היו בתי-החרושת מעבדים את החומר וסוחרים יהודים היו מוליכיים התוצרת המוגמרת לגרמניה. מובן מאליו, שמזריטש קיבלה השפעתה משהי כים התוצרת המוגמרת לגרמניה. ומגרמניה הביאו את התרבות הכללית והעברית. כבר ל"קאזאפים" הרוסים. ומגרמניה הביאו את התרבות הכללית והעברית. כבר לפני מאות בשנים היו במזריטש משפחות, שדיברו בבית גרמנית וצרפתית ולמדו עברית. די להציץ בספרי התנ"ך, שיצאו בברלין בתרגומו של מנדלסון, כדי למצוא שם שמותיהם של רבים מיהודי מזריטש. בתקופה קדומה הוציאה מזריטש את המשורר ר' שלום הכהן, שעזב את העיירה בחינתו נער בן שבע עשרה והיה למורה בברלין לעברית וגרמנית. עשירי מזריטש הביאו להם חתנים בעליהשכלה לבנותיהם וגרמניה, ואחר-כך שלחו את בניהם לישיבות ליטא, וכך קמה במזריטש מזיגה נפלאה. בורות ועם-הארצות כמעט שלא היו. שנים עשר בתי-מדרש היו בעיר, לחייטים לחוד, לסנדלרים לחוד, לעגלונים לחוד, ובכל בית-מדרש היה רבי מלמד את המתפללים בין מנחה למעריב פרק בתנ"ך. במשניות. יכולת למצוא במזריטש חייטים, שידעו ללמוד בעצמם דף גמרא. במציאות זו היה מקום להשפעות של התנועות שקמו בעיר. אך הנץ הרעיון של חיבת ציון, ומזריטש היתה בין הראשונות שנענו לקריאה. ר' נחום שינמן, יהודי למדן, משכיל, שבביתו כבר היתה ספרייה עשירה של ספרים בעברית וגרמנית, השתתף באסיפת קאטוביץ כציר ממזריטש. בשו בו מן האסיפה שקד על הפצת רעיון חיבת ציון בין תושבי העיר. המטיפים הראשונים לרעיון חיבת

המכשפה/ תיאטרון היידישפיל

בשנת 1996 אישרה הכנסת את הצעת החוק להקמת רשות לאומית לתרבות היידיש והלאדינו, רשות שמתפקידה לבסס מעמד איתן לשתי השפות ולתרבות העשירה האצורה בהן.

מאז הקמתו העלה תיאטרון יידישפיל 42 הפקות שהוצגו בפני קהל רחב בארץ וברחבי העולם. במהלך שנים אלו נטל התיאטרון חלק בפסטיבל ישראל כמו גם בפסטיבלים בינלאומיים חשובים רבים, והופיע בין היתר בערים ויסבאדן, לונדון, פרנקפורט, אמסטרדם, וינה, לוס אנג'לס ווילנה.

בתיאטרון משחקים שחקני יידיש ותיקים כיעקב בודו ויעקב אלפרין, כשלצידם קבוצת שחקנים צעירים יותר - בהם ילידי הארץ ועולים חדשים, המהווים עתודה לדור ההמשך, ביניהם דודו פישר, גדי יגיל, ענת עצמון, מוניקה ורדימון, יונתן רוזן יוני אילת ואמיתי קדר. השחקן קרול מרקוביץ' שיחק גם הוא בתיאטרון מראשיתו ועד פטירתו ב-2006.

בתיאטרון מועלות הצגות רפרטואריות בסגנונות שונים שנכתבו בידי יוצרים שונים. בכל ההצגות ניתן תרגום סימולטני לעברית ולרוסית בכתוביות ובאוזניות, כדי להקל על הצפייה על מי שאינו דובר יידיש. אולם הבית של התיאטרון הוא בצוותא 3 תל אביב, חלק מההצגות מופיעות ברחבי הארץ. אנחנו נצפה בהצגה "המכשפה"

ביידיש: די כישוף-מאכערין, די צויבערין, קאלדוניא
הוא מחזה מוזיקלי שנכתב והועלה ב-1877 או 1878 על ידי אברהם גולדפאדן

אנו מקדישים את המפגש השנתי לשפת היידיש בדרך קצת אחרת - צפיה בהצגה "המכשפה/ אברהם גולדפאדן המועלה על ידי תיאטרון היידישפיל. השפה היידיט היתה השפה העיקרית במזרח היהודית, נוסף לשפה העברית.

חשוב לשמר את השפה כחלק מהמורשת של כל יהודי ושלנו כצאצאים לקהילה תרבותית ומפוארת. זוכרים את המתואר בסרט "אמריקה הקטנה"?

בארץ קיימים מספר גופים המשמרים את השפה -

- הרשות הלאומית לתרבות היידיש
[/https://yiddish-rashutleumit.co.il/he](https://yiddish-rashutleumit.co.il/he)
בחדש נובמבר האחרון העניקה הרשות פרס מפעל חיים לזמרת חוה אלברשטיין ולמשורר משה סחר
- מספר פריטים במסגרת היוקפידיה, למשל - מילון פירות ירקות -

• שיחון יידי במסגרת - ויקימסע

- קבוצת דוברי יידיש במסגרת מוטקה לגיל המבוגר -
<https://www.motke.co.il/index.php?idr=440&v=67>

• תיאטרון היידישפיל

התיאטרון נוסד ב-1987 ביוזמת ראש עיריית תל אביב-יפו שלמה להט ומנכ"ל בנק מרכנתיל דיסקונט משה נוידרפר. כמו כן, השתתף שמואל עצמון בהקמת התיאטרון ושימש כמנכ"ל ומנהל אומנותי, כאשר החל מנובמבר 2011 מחליף אותו ששי קשת.

תיאטרון "יידישפיל" לקח על עצמו את משימת שימורה וטיפוחה של תרבות שהיא אבן יסוד חשובה בתולדות העם היהודי. שפת היידיש היא שפה חיה ונושמת בקרב רבים מהעם היהודי גם כיום, ולתיאטרון יש קהל קבוע, רובו מבוגר יחסית.

השפעת המחזה -

(מתוך ויקיפדיה <https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%A9%D7%B8%D7%9E%D7%94>)
 למחזה הייתה השפעה גדולה על תיאטרון יידיש. הוא היה אחד המחזות הפופולריים ביותר ביידיש שהועלו שוב ושוב במשך השנים. כבר ב-1883 הועלה המחזה בניו יורק. השחקן הראשי היה בוריס טומשבסקי בן ה-16. הייתה זאת ההפקה הראשונה של תיאטרון ביידיש בארצות הברית [7]. ב-1922 העלה התיאטרון הקאמרי הממלכתי היהודי במוסקבה את המכשפה בעיבודם של אלכסנדר גראנובסקי ויחזקאל דוברושקין ומוזיקה של יוסף אחרון. השחקן הראשי היה שלמה מיכאלס בתפקיד הוצמאך. בעיבוד זה משמש הוצמאך למנהיג, לרוח החיה של ההמון היהודי, דמות תיאטרלית, ליצן, ארלקינו [8]. ב-1925 הועלה המחזה בתיאטרון האמנותי בניו יורק בעיבודו של מוריס שורץ. בעקבות המחזה כתב גם איציק מאנגר מחזה המבוסס על דמותו של הוצמאך: האצמאך שפיל: א גאלדפאדן מאטיוו אין דריי אקטן (מחזה הוצמאך: מוטיב של גולדפדן בשלוש מערכות), לונדון 1947. שמותיהן של כמה מן הדמויות נכנסו כאפונימים לפולקלור היידי והיהודי: באבע "יאכנע" ככינוי לאישה רכלנית ווולגרית, ו"הוצמאך" ככינוי לתמים.

הפקות בישראל

המחזה הועלה פעמים אחדות בארץ.

הקומדיה הארצישראלית, 1935:

תרגום: נתן אלתרמן; בימוי: מיכאל גור; עיבוד מוזיקלי: מרק לברי; כוריאוגרפיה: נעמי ליף; תפאורה: ג'ניה ברגר; תלבושות: גב' חלפי, אליהו דורף. שחקנים: מאיר תאומי (המכשפה); מ' שינדלר; יוסף גולנד; מ' גור (הוצמאך); אהרן פרייטג; מרים ברנשטיין-כהן; ז' לבבי; רחל מרכוס; א' אריאל; נתן כוגן; הילדה חנה'לה מאירצ'ק (לימים חנה מרון) תיאטרון אהל, 1946:

תרגום ותמונות לוואי: אברהם לוינסון; בימוי: משה הלוי (שזכה על כך בפרס יהושע גורדון לתיאטרון מטעם הסוכנות היהודית לשנת תש"ז) עיבוד מוזיקלי: מרק לברי; כוריאוגרפיה: יהודית אורנשטיין; תפאורה: פאול לוי. שחקנים: יהודה שחורי (המכשפה); אברהם חלפי (הוצמאך); יהודה גבאי (קנרסקו, מנהל הלהקה); יהושע לופנפלד (זילברקנופ); דניאל פוגלסון (גצל); שמחה צחובל; יעקב איינשטיין (מרכוס החתן); בתיה אוסטרובסקי (מירלה); אברמזה (שלום פופוך); יונה גלזר (מרקושביץ) (בתיה); יוסף זרובבל; ותזמורת

ומקהלה בת עשרה קולות.

התיאטרון של גיורא גודיק: 1970 , תרגום: עזרא להד; פזמונים: חיים חפר; עיבוד: יוסף מילוא וחיים חפר; בימוי: יוסף מילוא; תפאורה: שמואל בק; תלבושות: הגר עמרני; תאורה: יחיאל אורגל; מוזיקה ותזמור: נועם שריף; ניהול מוזיקלי: יוחנן קלדי; כוריאוגרפיה: ג'ין היל סאגאן.

שחקנים: שמואל סגל (המכשפה); יוסי בנאי (הוצמאך); אלישבע מיכאלי (בתיה); שמעון בר; נירה גל (מירלה); [10] שמעון בר (מרכוס); יוסף לוי (אברמזה); ולהקת מחול.

תיאטרון ילדים ונוער (תיאטרון אורנה פורת: , 1984) בבימויה של אתי רזניק.

תיאטרון יידישפיל, 1992:

בימוי: שמואל בונים ניהול מוזיקלי: פולדי שצמן; תפאורה: אודרי ברגר; תלבושות: פני משה; כוריאוגרפיה: ולנטין מנוחין; תאורה: יחיאל אורגל; הדרכת יידיש: הניה עצמון.

הבימה, 2000: [12]

תרגום: מיכאל גורביץ'; תרגום פזמונים: יעקב רוטבליט; עיבוד ובימוי: מיכאל גורביץ'; תפאורה ותלבושות: פרידה קלפהולץ; עיצוב אביזרים: יהודית בלוק; מוזיקה: אורי וידיסלבסקי; כוריאוגרפיה: מרינה בלטוב; תאורה: נתן פנטורין.

תיאטרון יידישפיל: 2018

עיבוד חדשני ומודרני למחזה של אברהם גולדפאדן בבימויו של אלכסנדר האוזפטר (במאי ההצגה "שני קונילמל"). ההצגה משלבת סגנונות וז'אנרים שונים, קומדיה, מוסיקה, ריקוד ותנועה, דימויים חזותיים, וידאו וקולנוע. ההומור היהודי רלוונטי ונוגע לקהל של ימינו, גישה חדשנית למעשייה הישנה הפלאית והקסומה.

תושבי העיירה היהודית הקסומה מתמודדים עם ניסיונה של קבוצת מכשפות, המנסה לערער את עולמם הפנימי של תושבי העיירה המחפשים את זהותם. ההצגה עוסקת בנחיצותן של החלומות ושל הפנטזיות במציאות האובייקטיבית. מירלה, המנסה לשחרר את אביה שנעצר על לא עוול בכפו מתמודדת עם אמה החורגת המרשעת והשפעתה של המכשפה עליה. מדובר באגדה קסומה המתארת את תהליך ההתבגרות של מירלה וההתמודדות שלה עם החיים מהרע אל הטוב.

עיבוד ובימוי: אלכסנדר האוזפטר

מחזה: אברהם גולדפאדן

מוזיקה מקורית, עיבודים וניהול מוזיקלי: אורן סלע
 עיצוב תלבושות: דליה פן-הלר עיצוב תפאורה:
 מושיק יוסיפוב כוריאוגרפיה: טולה דמארי, וידאו:
 אנדריאנה לובינה, עיצוב תאורה: מישה צ'רניאבסקי,
 תרגום סימולטני: לורה סהר, בהשתתפות (לפי א'-ב'):
 טל אבישר, ספיר באומוול, גיל וייס, ישראל טרייסטמן,
 אירמה סטפנוב, דותן עמרני, אנדרי קשקר, ארז רגב,
 מירי רגנדורפר, יעל רוחקינד, ניב שפיר

מזריץ ופולין ברחבי הרשת / עדכון 2018

לידיעתכם ולכל מי שמתעניין - אפשר לנצל את רשת האינטרנט לאיסוף מידע רב על מזריץ ועל חיי היהודים בפולין לאורך ההיסטוריה עד היום באתרים שונים.

למי שחבר בפייסבוק, ישנן קבוצות שונות שכדאי להרשם אליהן ולקבל עידכונים מעניינים:

- קהילת יוצאי מזריץ פודלסקי והסביבה - פולין
- הקבוצה שלנו בניהול וועד העמותה - למי שעדיין לא חבר בקבוצה - כדאי להרשם!
[/https://www.facebook.com/groups/260572057651521](https://www.facebook.com/groups/260572057651521)
- קבוצת התאחדות יוצאי פולין בישראל בניהולה של לילי הבר -
[/https://www.facebook.com/groups/HitachdutPolin](https://www.facebook.com/groups/HitachdutPolin)
- יהודים מלוקוב, מזריץ, שדלץ, ביאלה, רדזין לומזה ולושיץ בניהולו המוצלח של יעקב סליזק
[/https://www.facebook.com/groups/JLMSBR](https://www.facebook.com/groups/JLMSBR)

**חברים מעלים מידע, תמונות ממקורות שונים.
כדאי מאד!**

האתר שלנו - <http://www.mezritch.org.il>

האתר מכיל את כל הביולטינים הישנים, תמונות, חוברת המשפחות שיזם אברהם גפני ז"ל ועוד ועוד... האתר לא מתחדש מאז 2015. כל המידע החדש מועלה לקבוצת הפייסבוק כולל הביולטינים האחרונים. למי שמחפש חומר נרחב יותר מומלץ לחפשו באתר זה.

המוזיאון לתולדות יהדות פולין בורשה - <http://www.jewishmuseum.org.pl>

כולל גם את העיירה הוירטואלית ואפשר למצוא שם אותנו ולהוסיף חומרים - חשוב לכולם

<http://www.sztetl.org.pl/en/city/miedzyrzec-podlaski>

